

מעלין בקודש ואין מורידין

- עיין שבת כא: "תנו רבנן...ואין מורידין" ורש"י שם. באר סברת מחלוקתם של ב"ש וב"ה לפי שני הטעמים המובאים בסוגיא. עיין בדברי המהרש"א שם, וכן בבבאור הגר"א לשו"ע סימן תרעא ס"ב.

תנו רבנן: מצות חנוכה נר איש וביתו. והמהדרין - נר לכל אחד ואחד. והמהדרין מן המהדרין, בית שמאי אומרים: יום ראשון מדליק שמנה, מכאן ואילך פוחת והולך; ובית הלל אומרים: יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך. אמר עולא: פליגי בה תרי אמוראי במערבא, רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבידא, חד אמר: טעמא דבית שמאי - כנגד ימים הנכנסין, וטעמא דבית הלל - כנגד ימים היוצאין. וחד אמר: טעמא דבית שמאי - כנגד פרי החג, וטעמא דבית הלל - דמעלין בקדש ואין מורידין. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: שני זקנים היו בצידן, אחד עשה כבית שמאי ואחד עשה כדברי בית הלל, זה נותן טעם לדבריו - כנגד פרי החג, וזה נותן טעם לדבריו - דמעלין בקדש ואין מורידין.

תוספות מסכת שבת דף כא עמוד ב

והמהדרין מן המהדרין - נראה לר"י דב"ש וב"ה לא קיימי אלא אנר איש וביתו שכן יש יותר הידור דאיכא היכרא כשמוסיף והולך או מחסר שהוא כנגד ימים הנכנסים או היוצאים אבל אם עושה נר לכל אחד אפי' יוסיף מכאן ואילך ליכא היכרא שיסברו שכך יש בני אדם בבית.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעא סעיף ב

כמה נרות מדליק; בלילה הראשון מדליק אחד, מכאן ואילך מוסיף והולך אחד בכל לילה עד שבליל האחרון יהיו שמונה, ואפילו אם רבים בני הבית לא ידליקו יותר. הגה: וי"א דכל אחד מבני הבית ידליק (הרמב"ם), וכן המנהג פשוט; ויזהרו ליתן כל אחד ואחד נרותיו במקום מיוחד, כדי שיהא היכר כמה נרות מדליקין (מהר"א מפראג).

ביאור הגר"א אורח חיים סימן תרעא

וי"א. כ"כ הרמב"ם להלכה נראה שכן הוא דעת הרי"ף מדהביא מימרא דרבב"ח אר"י שני זקנים כו' כנגד פרי החג כו' דמעלין בקודש ואין כו' דלהאי טעמא לא חיישינן להיכרא דימים הנכנסין או היוצאים שכתב התוספות שם. וכ"מ בגמרא שם חד אמר כו' וחד אמר טעמא כו' דנ"מ בכה"ג כנ"ל ומסקנא דב' זקנים כמ"ד דמעלין בקודש כו'.

שפת אמת מסכת שבת דף כא עמוד ב

שם בגמ' מעלין בקודש לכאורה נ"מ בין הטעמים היכא דהדליק בליל א' ג' וכדומה אין רשאי לפחות אח"כ שוב כיון דאין מורידין אך אין נראה דבאמת מה ענין לילה א' לחברתה להיות נקרא מעלין בקודש או מורידין ותו הקשה לי בני א"מ נ"י מה מורידין בקודש נקרא הא דפוחת והולך כיון דלב"ה המצוה בלילה א' רק נר אחד א"כ השאר אינו בכלל קדושת המצוה ומה שייך מעלין בקודש בזה והשבתי לו דזה אינו אלא טעם שלא לומר כב"ש דהתקנה הי' להיות פוחת והולך דאם ניתקן כן בכונה שפיר הי' נקרא פוחת בקודש וא"כ שוב לדידן אף שהדליק בלילה א' יותר לית לן בה כנ"ל.

אך י"ל נ"מ אם לא הי' לו בלילות ראשונים שמן רק על נר א' ובא לו שמן בליל ג' וכדומה דלטעם ימים היוצאין יש להתחיל כסדר היום שכל העולם מדליקין בו ולטעם מעלין בקודש סגי כשיתחיל להוסיף בכל לילה א' יותר מקודם אך ז"א דבאמת טעם ימים אית להו לכו"ע דאי לאו הכי וכי מצוה להעלות בקודש אלא ע"כ דמעלין בקודש הוא טעם להכריע אם להדליק כנגד ימים הנכנסין או היוצאין וא"כ לכו"ע צריך להדליק כסדר כל העולם [ונקעין זה הכריע הד"מ (בסי' תרע"ב) דמי שלא הדליק כלום בליל א' ומדליק בליל ב' או ג' שידליק כשאר בני אדם וע"כ דס"ל כנ"ל דאל"כ לטעמא דמעלין בקודש הי' ראוי להתחיל להדליק א' ולהיות אח"כ מוסיף והולך]

אכן נראה דנ"מ אם אין לו ל"ו נרות להיות מקיים מצות מוסיף והולך בכל הלילות ויש לו עשרים נרות וכדומה דלטעם היכר הימים יתחיל לקיים המצוה כל מה דאית לי' ב' וג' לילות ובשאר הלילות ידליק אחד אחד כיון דעכשיו יש לו יקיים עתה המצוה כתיקונה אבל לטעם דמעלין בקודש צריך להניח לילות אחרונות הידור כסדר כל העולם ובלילות ראשונות ידליק אחד אחד כדי שלא להוריד בקודש:

- עיין במסכת מנחות צט: במשנה שם "שני שולחנות.. ועיין בסוגיית הגמרא צט. "ומנא לן דאין מורידין...גופו של מזבח" ורש"י שם. מדוע יש צורך בשני פסוקים. ועיין במשנה מסכת מגילה כה: "בני העיר שמכרו ... ורש"י שם, השווה דברי התוספתא שברש"י לסוגיא במסכת מנחות.

תלמוד בבלי מסכת מנחות דף צט עמוד ב

מתני'. שני שולחנות היו באולם מבפנים על פתח הבית, אחד של שייש ואחד של זהב, על של שייש נותנים לחם הפנים בכניסתו ועל של זהב ביציאתו, שמעלין בקודש ולא מורידין, ואחד של זהב מבפנים שעליו לחם הפנים תמיד.

תלמוד בבלי מסכת מנחות דף צט עמוד א

ומנא לן דאין מורידין אמר רבי, דאמר קרא: ויקם משה את המשכן ויתן את אדניו וישם את קרשיו ויתן את בריחיו ויקם את עמודיו. ומנלן דמעלין אמר רבי אחא בר יעקב, דאמר קרא: את מחתות החטאים האלה בנפשותם ועשו אותם רקועי פחים צפוי למזבח כי הקריבום לפני ה' ויקדשו ויהיו לאות לבני ישראל, בתחילה תשמישי מזבח ועכשיו גופו של מזבח.

רש"י מסכת מנחות דף צט עמוד א

שמעלין בקודש - כגון בכניסתו מניחו על של כסף וכשמגיע להיכל מסדר על של משה שמצופה זהב הרי עלייה ולא מורידין לכך ביציאתו מניחו על של זהב.

ויקם משה את המשכן וגו' - מדרישיה וסיפיה דקרא בלשון הקמה דאפי' בצחות הלשון לא הורד שמע מיניה אין מורידין ואי נמי דלא סייעוהו אחיו הכהנים בהקמת העמודים והאדנים ש"מ אין מורידין לפיכך לא נתעסקו בו אחרים ל"א מעיקרא ויקם משה את המשכן (שמות מ) דהיינו יריעות שבתחילה פורס היריעות ולא הורידן בהקמת העמודים והאדנים אלא אחז היריעות בידו עד שהקים כולן.

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף כה עמוד ב

בני העיר שמכרו רחובה של עיר - לוקחין בדמיו בית הכנסת, בית הכנסת - לוקחין תיבה, תיבה - לוקחין מטפחות, מטפחות - יקחו ספרים, ספרים - לוקחין תורה. אבל אם מכרו תורה - לא יקחו ספרים, ספרים - לא יקחו מטפחות, מטפחות - לא יקחו תיבה, תיבה - לא יקחו בית הכנסת, בית הכנסת - לא יקחו את הרחוב, וכן במותריהן.

רש"י מסכת מגילה דף כו עמוד א

אבל מכרו תורה כו' - שמעלין בקדש ולא מורידין - תוספתא: מעלין בקדש דכתיב ויקם משה את המשכן (שמות מ), בצלאל עשה, ומשה שהיה גדול ממנו הקימו, ולא מורידים - דכתיב את מחתות החטאים האלה בנפשותם ועשו אותם רקועי פחים צפוי למזבח כי הקריבום לפני ה' ויקדשו וגו' (במדבר יז) כיון שהוקדשו - הוקדשו, עד כאן.

תלמוד בבלי מסכת זבחים דף פט עמוד א

מתני'. כל המקודש מחבירו קודם את חבירו; דם החטאת קודם לדם העולה, מפני שהוא מרצה; איברי עולה קודמין לאימורי חטאת, מפני שהוא כליל לאישים; חטאת קודמת לאשם, מפני שדמה ניתן לד' קרבות על היסוד;

עיין בשו"ע הלכות תפילין סימן כה הלכה א, ובבאור הגר"א שם ובבאור הלכה שם, ועיין בשו"ת הר צבי סימן או"ח סימן כ.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין סימן כה סעיף א

אחר שלבש טלית מצויץ יניח תפילין, שמעלין בקודש.

נימוקי יוסף הלכות קטנות (מנחות) - הלכות ציצית דף יב עמוד א

וכבר נשאלתי על המניח תפילין והמתעטף בשחרית איזה מקדים ונראה שראוי להקדים מצות ציצית ששקולה כנגד כל המצות ועוד שהיא תדירה יותר שנוהגת בין בחול בין בשבת בין ביום טוב ותדיר ושאינו תדיר קודם וכן מצאתי לרב רבינו יונה זצק"ל בספר היראה ומ"מ אותם שמתעטפים בטלית גדולה כיון שאין דרך להתעטף אלא אחר כל המלבושים ושנתנו מקטוריהם בראשיהם מצות תפילין באה לפניו תחלה ומברכין עליהם תחלה לפי שאין מעבירין על המצות...

ביאור הגר"א אורח חיים סימן כה סעיף א

שמעלין בקדש. דברי המחבר וכ"כ ע"פ הזוהר ע"ש ח"ג ק"ג ב' וכמ"ש בכ"מ שציצית הוא הכסא ותפילין הוא אדם מלמעלה והן תשמישי קדושה ועב"י בשם האגוד ובדיני מהר"י ס"כ ובגמ' במקומות הרבה:

ביאור הלכה סימן כה סעיף א

שמעלין בקודש - על האדם קאי שצריך לילך מדרגא לדרגא ולהתעלות בקדושה כי מתחלה הוא רק מכסה את עצמו בכיסוי של מצוה וע"י התפילין הוא מקשר את עצמו בקשר היחוד והקדושה [א"ר והגר"א וכוון בזה לתרץ קושית הש"א והדגול מרבבה]:

שו"ת הר צבי אורח חיים א סימן כ

הקדמת ציצית לתפילין.

טעם להקדמת ציצית לתפילין כתב בנמו"י משום דמצות ציצית שקולה כנגד כל המצות וראוי להקדימה, ועוד שהיא תדירה יותר שנוהגת בין בחול בין בשבוע"ט, ותדיר ושאינו תדיר קודם, ע"כ. ובשו"ע כתב המחבר טעם אחר ע"ז שצריך להקדים ציצית לתפילין, וז"ל: אחר שלבש טלית מצויץ יניח תפילין שמעלין בקדש, ע"כ. וז"ל ביאור הלכה להגאון בעל מ"ב: שמעלין בקודש על האדם קאי שצריך לילך מדרגא לדרגא ולהתעלות בקדושה וכן כיון בזה לתרץ קושית הש"א והדגול מרבבה, עכ"ל. והנה כל מעיין בקושית הש"א והדגול מרבבה יראה ועיקר הקושיא היא דכיצד כתב השו"ע טעם להקדמת ציצית לתפילין דהוא משום דמעלין בקדש, הא במשנה דזבחים (פ"י מ"ב) איפכא תנן, דכל המקודש מחבירו קודם את חבירו, וא"כ לא מובן דברי ביאור הלכה שעשה הקושיא עצמה לתירוץ זה פלא.

אבל אחרי העיון דברי ביאור הלכה צדקו מאד ודבר גדול דבר. דיש שני סוגי מצות, יש מצוה שהיא לא נעשית על גוף האדם והמצוה היא רק פעולה מעשית, וכשמזדמן לו לעשות שתי פעולות שכל אחת היא פעולה מיוחדת בזא"ז, לא ביחד, בזה נאמר כלל המשנה דכל המקודש מחבירו קודם את חבירו. ומע"כ מצוה שמעשית בניסוח, שהטף מלבושו בה והוא צריך להתלמד בשניהם גם יחד וז"ל איתנו מ"ב: בקדש ודבר זה הוא הלכה שאומר מ"ב: בקדש על האדם קאי פירוש דממטה למעלה על גוף האדם שהוא צריך להתקדש בשתי מצות אלו ולהיות מעוטף בטוהם, האדם צריך לילך מדרגא לדרגא ולהתעלות בקדוש גופו, כי מתחילה הוא רק מכסה עצמו בכיסוי של מצוה וע"י התפילין הוא מקשר את עצמו בקשר היחוד והקדושה. וזהו כוונתו של הגאון בעל מ"ב: איך כיון מאד וכן דרך עבודת האדם שהוא עצמו צריך לילך ממטה למעלה ולהיות תמיד עולה במעלות בעבודת הבורא ית'. ומעתה דברי ביאור הלכה מדוקדקין מאד, שמקדים מעלין בקדש על האדם קאי והאדם צריך להגביה את עצמו ממטה למעלה, ולכן נדחה כאן הכלל דכל המקודש מחבירו קודם את חבירו, דסדר עבודת האדם עצמו הוא להיות עולה תמיד במעלות עבודת הקדש ולהתחיל באיתערותא דלתתא כדי לזכות באיתערותא דלעילא.